

Початкова школа і сучасність

№1(17) січень
2016

Математичний КВК

Для учнів 1 класу

Снігу, снігу білого насипала зима

Інтегрований урок літературного читання
та української мови, 2 клас

Цікаві пригоди братів наших менших.

І. Тютюнник, «Ласочка»

Урок літературного читання, 3 клас

Відмінювання іменників

Урок-казка української мови, 4 клас

Мовленнєво-риторичні поради

вчителів початкової школи

Поради батькам, як оцінювати

шкільні успіхи своїх дітей

**ПЕРЕДПЛАТНИЙ
ІНДЕКС 86516**

видавництво
«БІЛИЙ ТИГР»

Початкова школа і сучасність

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЖУРНАЛ

Виходить щомісяця

№ 1 (17) СІЧЕНЬ 2016

Заснований у вересні 2014 р.

ЗАСНОВНИК

ТОВ «ВИДАВНИЦТВО «БІЛИЙ ТИГР»

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР

Світлана МАРТИНЕНКО,

ДОКТОР ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК, ПРОФЕСОР,
ЗАВДУВАЧ КАФЕДРИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВИТИ
ТА МЕТОДИК ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН
КИЇВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Надія БІБІК,

ДОКТОР ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК, ПРОФЕСОР,
ДІЙСНИЙ ЧЛЕН НАПН УКРАЇНИ,
ПРОВІДНИЙ НАУКОВИЙ СПІВРОБІТНИК
ЛАБОРАТОРІЇ ПОЧАТКОВОЇ ОСВИТИ
ІНСТИТУТУ ПЕДАГОГІКИ НАПН УКРАЇНИ

Марія БРАТКО,

КАНДИДАТ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК, ДОЦЕНТ,
ДИРЕКТОР УНІВЕРСИТЕТСЬКОГО КОЛЕДЖУ
КИЇВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Алла ЖУКОВА,

КАНДИДАТ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК, ДИРЕКТОР
ГІМНАЗІЇ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН № 323 м. Києва

Василь ЖУКОВСЬКИЙ,

ДОКТОР ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК, ПРОФЕСОР
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ»

Олена МАТВІЄНКО,

ДОКТОР ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК, ПРОФЕСОР,
ЗАСТУПНИК ДИРЕКТОРА З НАУКОВОЇ РОБОТИ
ІНСТИТУТУ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА

Тетяна ПУШКАРЬОВА,

КАНДИДАТ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК,
ДИРЕКТОР СКАНДИНАВСЬКОЇ ГІМНАЗІЇ
ДАРНИЦЬКОГО Р-НУ м. Києва

Ольга СЛОНЬОВСЬКА,

КАНДИДАТ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК, ПРОФЕСОР
ПРИКАРПАТСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА

Лариса СОЛОВЕЦЬ,

КАНДИДАТ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК,
ВІДМІННИК ОСВИТИ УКРАЇНИ,
ЗАСЛУЖЕНИЙ ВЧИТЕЛЬ УКРАЇНИ,

Людмила ХОРУЖА,

ДОКТОР ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК, ПРОФЕСОР,
ЗАВДУВАЧ КАФЕДРИ ТЕОРІЇ ТА ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІКИ
КИЇВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Ірина ШАПОШНІКОВА,

КАНДИДАТ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК, ПРОФЕСОР,
ЗАВДУВАЧ КАФЕДРИ ПЕДАГОГІКИ І МЕТОДИКИ
ПОЧАТКОВОГО НАВЧАННЯ ІНСТИТУТУ ПЕДАГОГІКИ
ТА ПСИХОЛОГІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА

Віктор ЮРЧЕНКО,

КАНДИДАТ ПСИХОЛОГІЧНИХ НАУК, ДОЦЕНТ,
ДИРЕКТОР ПЕДАГОГІЧНОГО ІНСТИТУТУ
КИЇВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

ЗМІСТ

СЛОВО ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

Привітання з Новим роком 2

МОВОЮ НАУКИ

Олена МАТВІЄНКО

Нейропсихологічні причини і
механізми синдрому дефіциту
уваги і гіперактивності 3

МАТЕРІАЛИ КОНФЕРЕНЦІЇ

Геннадій БОНДАРЕНКО

Мовленнєво-риторичні поради
вчителів початкової школи 25

Надія ОТРОШЕНКО

Снігу, снігу білого насипала зима
Інтегрований урок літературного
читання та української мови,
2 клас

Тетяна ЯЦУК

Іменник. Прикметник
Завдання з української мови, 2 клас 30

Марина ПРОЦЮК

Система завдань із літературного
читання у 3 класі за розділом
«З народного джерела»
з використанням активних
та інтерактивних технологій 31

Тетяна ШЕВЦОВА

Цікаві пригоди
братів наших менших.
І. Тютюнник, «Ласочка»
Урок літературного читання, 3 клас 41

Катерина СЛІПЧЕНКО

Відмінювання іменників
Урок-казка української мови,
4 клас 42

Ірина ДУДАРЄВА

День закоханих
Проект 44

7

Світлана БАРАНОВА

Риторика як засіб ефективної
комунікації в освітньому процесі 11

МЕТОДИЧНИЙ АРСЕНАЛ УЧИТЕЛЯ

Наталія ГРОМЦЕВА

Екологічне виховання на уроках
рідної мови під час вивчення теми
«Прикметник» у початковій школі 12

Тетяна КОЛЕСНИК

Поради батькам, як оцінювати
шкільні успіхи своїх дітей 15

Ніна ПАНЧЕНКО

Продовження засвоєння звуків [д],
[д´], букв «Д», «д» (де)
Урок навчання грамоти (читання),
1 клас 16

Ганна ПРИСОХА

Математичний КВК
для учнів 1 класу 18

Ірина МЕЛЬНИК

Святий Миколай
Сценарій свята. 1 клас

СТОРІНКА ДІТЯЧОЇ ТВОРЧОСТІ

**Поетичні твори про зиму
(учнів Скандинавської гімназії
Дарницького р-ну м. Києва)**

Укладено магістранткою
Педагогічного інституту
Київського університету
імені Бориса Грінченка
Марією МАГАС 47

ЦЕ ЦІКАВО!

Цікаві факти про школу 10

Мовленнєво-риторичні поради вчителів початкової школи

Геннадій БОНДАРЕНКО, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти та методик гуманітарних дисциплін Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, м. Київ

Ефективність навчально-виховного процесу в школі I ступеня не можлива без оволодіння вчителем педагогічною риторику. Подаємо мовленнєво-риторичні поради, які допоможуть учителю початкової школи застосовувати правила педагогічної риторики у фаховій діяльності.

Порада 1. Не забувайте про позитивну мовленнєву установку на початку уроку.

Діти, я хочу подивитися, як ви усміхаєтесь! Я люблю ваші усмішки! Усміхніться будь ласка! А тепер скажіть: що ви більше за все любите слухати – казку чи вірш? Гаразд, розкажу вам казку про... Сядьте зручно і уважно-уважно слухайте. Хто вушка свої вмикає, той багато цікавого пізнає, а хто засне – той ні з чим і піде».

Порада 2. Пам'ятайте про потреби учнів.

На початку вивчення нового матеріалу й упродовж уроку неодноразово скажіть учням: *навіщо їм вивчення нового матеріалу, що воно їм дасть, що вони будуть уміти, якщо його засвоять.*

Порада 3. Під час пояснення нового матеріалу застосовуйте прийом аналогії.

Наприклад, пояснюючи чим відрізняються поняття «слово» і «речення», можна застосувати аналогію, яка допоможе легше зрозуміти учням сутність цих двох лінгвістичних понять.

Діти, ви збирали колись розсіпані намистинки? Ви брали нитку і нанизували на неї намистинки одну за іншою. Подивіться: в руці у мене перлинка. Вона красива, блискуча, але одну перлинку не можна десь застосувати. А якщо таких перлинок багато, то з них можна зробити намисто, якщо підібрати потрібні за розміром намистинки. З подібним явищем ми зустрічаємося і в українській мові. Одне слово саме по собі не висловлює якусь думку, не повідомляє інформацію. Але якщо декілька слів об'єднати за змістом, то вийде речення. Речення складається з кількох слів, які пов'язані за змістом...

Порада 4. Послуговуйтеся евристичною бесідою під час вивчення нового матеріалу.

*Діти, прочитайте речення: **Вона дуже гарно малює.** Про кого в ньому йдеться? Чому не можна точно сказати про кого говориться? Які слова можна підставити замість **вона**? (Мама, бабуся, сестричка, школярка, учителька). На яке питання відповідає слово **вона**? (Хто?) А чи можна віднести це слово до іменників? Чому не можна? (Слово **вона** не називає ні предмет, ні особу). Отже, слово **вона** не називає ні особу, ні предмет, хоча і відповідає на питання хто? що? Замість якої частини мови ми вживали слово **вона**? (Замість іменника). Таким чином, слово **вона** відноситься до займенників... До займенників відносяться і слова **він, вона, воно, вони...***

Порада 5. Використовуйте на уроці словесні прийоми створення атмосфери творчості: звертання («Як ви розумієте...», «Самі бачите, що...»), запитання («Ви не втомилися?», «Не швидко?»), фрази («Подумайте, будь ласка...», «Давайте подивимось...», «Згадали, так?», «Сподіваюся, це не викличе сумнівів», «Це всім зрозуміло?», «Давайте разом сформуємо... і т.п.»)

Порада 6. Не забувайте про словесні засоби активізації уваги учнів: фрази («Послухайте, будь ласка...», «Прошу звернути на це увагу...»; «Я ще раз звертаю вашу увагу на ...»), паузи, зміну голосу, займенники I та II особи («Я спробую вас переконати в тому, що...», «Вам відомо, що...», «Звісно вас цікавить...», «Я не можу не поділитися з вами своїми враженнями, думками», дієслова у формі I та II особи наказового способу («Поміркуємо!», «Спробуємо розібратися!», «Виправте, якщо я помилилася!», «З'ясуємо...», «Уважно послушайте!..», «Думаймо!..».

Порада 7. Ваше мовлення має бути живим, яскравим, і з цікавістю сприйматися учнями. Не забувайте про прийом діалогізації мовлення.

У казках, піснях що не море – то обов'язково «синє море»:

У синьому небі зірки блищать,

У синьому морі хвилі хлющать...

Якщо ж поглянути на карту світу – жодне море не називають синім. Проте тут є і Чорне море, і Біле море, і Жовте, і навіть Червоне.

Але запитай моряків – якого кольору морська вода? В один голос скажуть: «І в Чорному морі – синя, і в Червоному – синя...»

Що за плутанина така: чому і Чорне море синє, і Червоне – синє?

Та ніякої плутанини немає. Просто Червоне море іноді дійсно буває червоним – коли на його поверхню спливають буро-червоні водорості.

Жовте море, і правда, жовте, але не всюди, а лише там, де в нього впадає широка річка Хуанхе – Жовта річка. Хуанхе виносить у море стільки каламуті, що

море на десятки кілометрів стає мутнувато-жовтим. А там, далі-далі, у відкритому Жовтому морі, все ж таки «синє море».

А чому Біле море біле? Море це північне, холодне і взимку біле-біле від заметених снігами криг...» (За А. Дітріх, Г. Юрмін, Р. Кошурніковою).

***

– Вікторе Миколайовичу, а що означає цей соняшник?

– Соняшник? Так, діти... Я забувся вам сказати про це. Це, діти, наш герб. Відтепер цей герб ми введемо до застосування всюди. А значення його я зараз вам поясню. Кожна держава, чи то республіка чи спадкова монархія, має свій державний герб. Що це таке? Це – зображення, яке, так би мовити, алегорично виражає характер даної країни, її історичне і політичне обличчя, її цілі і напрям. Наша школа – це теж своєрідна маленька республіка, тому я і вирішив, що у нас теж повинен бути свій герб. Чому я вибрав соняшник? А тому, що він дуже точно передає наші цілі та завдання. Школа наша складається з вас, вихованців, як соняшник складається з тисячі насінин. Ви тягнетесь до світла, тому що ви навчаєтесь, а навчання – світло. Соняшник теж тягнеться до світла, до сонця, – і цим ви схожі на нього. (З повісті Г. Бєлих і Л. Пантелєєва «Республіка ШКІД»)

Порада 8. Оцінювальні висловлювання педагога щодо діяльності учнів повинні бути обґрунтованими.

Висловлена тобою думка потребує більш детального пояснення... Ти вже виконав більше половини вправи. Залишилося зовсім мало. Якщо старатимешся – встигнеш... Я не можу оцінити твою відповідь високим балом, тому що ти не навів жодного прикладу, не показав, чим відрізняється іменник від дієслова...

Порада 9. Не забувайте про висловлення власного ставлення до того, про що говорите.

Ось який цей префікс (при-). Дуже, мені здається, добрий, скромний і несаможестийний. Йому б поряд із

ким-небудь знаходитися: приморський, пришкільний; зробити щось трішки – присісти; до когось приблизитися...

Порада 10. Під час мовлення керуйте переходом від однієї думки до іншої.

По-перше; по-друге; по-третє...; нарешті...; і на останок...; треба вказати три ознаки...; поділяється на дві групи...; перейду до наступного прикладу...; другий приклад (факт, випадок)...; і, на кінець, такий факт...; наступне, що хотілося б сказати...; ще один важливий чинник, що засвідчує...»

Порада 11. Ваша розповідь повинна збуджувати в учнів інтерес, школярі мають не лише чути, а й бачити, переживати події. Пам'ятайте про надзавдання (Чим хочу здивувати слухачів? Що хочу передати? Які почуття хочу викликати?).

«Дивіться, діти, на наші степи, долини, переліски – скільки тут краси і яка вона різноманітна. Яке багатство барв, кольорів, відтінків! Наш правий берег Дніпра горбистий. Горби йдуть немов хвилями – одна ближче, друга далі. І чим далі хвиля, тим тонші, ніжніші барви накладає на неї сонце. Дивіться на першу. Тут можна розрізнити кожне дерево, навіть стебло соняшника. Он гіллястий дуб; листя на ньому ще зелене, як рута, а поряд – клен ронить на землю різнокольорове вбрання. Дивіться на другу хвилю: вона сіра, як отара овець у тумані. Деревя на тих горбах здаються табунами гусей, що спустились відпочити перед далекою дорогою. Третя хвиля – синя, як пелюстки пролісків. На ній уже можна тільки вгадати, а не розрізнити дерева, лісосмуги, прямокутники полів. Усе це ховається в якомусь серпанку.

Придивіться краще – чи не здається вам, ніби над далекими селами, над полями і лісами хтось розкрив величезне вітрило, і воно рухається – наближається до нас? А слідом за синьою хвилею ще одна, четверта. – бузкова. Дивіться, як грає вона на сонці дивними переливами!

А далі – голуба хвиля. Придивляєшся до неї і думаєш: що ж це – морський вал чи ніжна хмаринка, яка пливе на небі? Ні, це далекі простори. Там теж села, ниви. І все вкрито тонким блакитним покривалом. Що ж далі, за п'ятою хвилею?..» (В. О. Сухомлинський)

Порада 12. Створюйте риторичні визначення, давайте образну характеристику поняттям, які вивчаються в початковій школі.

Головні члени речення – великі друзі. Підмет і присудок завжди пов'язані один з одним така само, як ці чоловічки, котрі міцно тримаються за руки.

Лапки – спіймана в пастку думка, яка може різними шляхами вислизнути від мисливця.

Вигук – це душа людини, яка вирвалася на світ в образі слова.

Алгоритм створення риторичних визначень

– Пошук асоціацій (у природі, техніці, різних сферах діяльності людини, світі її фантазій, почуттів і відчуттів), які викликаються впливом слова.

– Поступове розгортання метафори: відбір і конкретизація знайдених асоціацій (із опорою на реальні ознаки об'єкта), які дозволяють характеризувати об'єкт (образні аналогії).

– Створення визначення.

Порада 13. Завершуючи пояснення, бесіду застосовуйте один із наведених нижче мовленнєвих стереотипів.

Підведемо підсумки...; таким чином...; отже...; можна зробити висновок...; ми прийшли до висновку...; спробуємо узагальнити те, що було сказано...

Порада 14. Користуйтеся прийомами нерелексивного слухання під час відповіді учня.

Учитель уважно і терпляче слухає учня, не перебиває його, не заставляє швидше говорити. Він підбадьорює його поглядом, доброю усмішкою. Одному з учнів, який заважає, погрожує пальцем і докірливо

дивиться на нього. Коли учень сам виправляє свої помилки, вчитель киває головою, додаючи: «Так! Правильно!» Коли учень зупиняється надовго, вчитель злегка торкається до його плеча (стоїть недалеко від учня) і говорить: «Не хвилюйся!» або «Ми тебе уважно слухаємо».

Порада 15. Використовуйте на уроці подійне повідомлення та полімодальне мовлення.

Педагог повинен знати про репрезентативні системи учнів його класу (візували, аудіали, кінестети) та вміти застосовувати полімодальне мовлення упродовж уроку. Пам'ятайте про слова: «Подивіться, послухайте, відчуйте».

Модальність	Слова-предикати
Візуал	Блищати, бачити, дивитися, уявляти, ілюструвати, спостерігати, відобразити, помічати, показувати, з'явитися, передбачити, прояснювати, розглядати, уява, картина, око, видовище, зір, точка зору, погляд, вид, ясний, темний, яскравий, кольоровий...
Аудіал	Говорити, слухати, чути, звучати, кричати, дзвеніти, питати, голос, звуки, дзвінок, крик, тиша, розмова, ритм, рима, тон, наголос, виразний, глухий, гучний, німий, неговіркий, пронизливий, співзвучний, тихий...
Кінестет	Взятися, вручати, тримати, зачіпати, напружуватися, відчувати, стиснути, схоплювати, терти, чіпати, хапати, відчувати, затискати, тягти, напруга, тяжкість, біль, відчуття, удар, поштовх, гладенький, жорсткий, легкий, м'який, ніжний, відчутний, твердий, теплий, важкий, зручний, холодний...

Так, наприклад, для полегшення сприйняття молодшими школярами нових відомостей необхідно застосовувати елементи розповіді (так зване подійне повідомлення) та слова-предикати.

Ви доторкнулися до гарячого предмета і в туж мить відсмикнули руку. Вам в очі потрапила порошок, і ви почали мигати. Ви захотіли їсти, і лише побачили щось смачненьке – в роті стала виділятися слина...

Отже, застосування вчителем початкової школи у фаховій діяльності порад педагогічної риторики дозволить йому підвищити рівень мовленнєво-риторичної діяльності, оволодіти словом як універсальним інструментом навчання і виховання. Моделювання навчальних предметів із точки зору ефективною мовленнєво-риторичної діяльності сприятиме риторизації навчально-виховного процесу в початковій школі. О. Г. Усанова зазначає, що «риторизація процесу навчання (моделювання навчальних предметів як предметів риторичної діяльності) дає можливість організувати навчальний процес як діалог, спілкування з текстами і конкретними особистостями, залучення до цінностей культури, сприяє розвитку мовленнєвої особистості, розкриттю творчої індивідуальності».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Мартиненко С. М. Особливості підготовки майбутнього вчителя початкової школи до мовленнєво-риторичної діяльності / С. М. Мартиненко, Г. Л. Бондаренко // Рідна мова (Квартальник українського вчительського товариства у Польщі). – 2013. – № 19. – С. 82–88.
2. Педагогическая риторика: Рабочая тетрадь / Под общей редакцией Н. А. Ипполитовой. – М. : ООО Агентство «КРПА Олимп», 2004. – 128 с.
3. Сухомлинський В. О. Словопрослово / В. О. Сухомлинський // Сухомлинський В. О. Вибрані твори: В 5 т. – К. : Рад. шк., 1977. – Т. 5. Статті. – С. 160–167.
4. Усанова О. Г. Лингводидактические принципы формирования социально-коммуникативной компетентности студентов современного вуза / О. Г. Усанова // Известия Волгоградского государственного педагогического университета. – 2012. – № 7. – Том 71. – С. 19–21.

ЦЕ ЦІКАВО!

Цікаві факти про школу

У Сідней функціонує перша в світі школа англійської мови для папуг та інших птахів, що говорять. Їх навчають вимовляти вітання, жарти і навіть вірші.

Укладено за матеріалами Інтернет-ресурсу:
Реферати. [Електронний ресурс]. –
Режим доступу: <http://pozashkillya.ostriv.in.ua/publication/code-13DC9B9988902/list-F9E1093327>

ВИДАВНИЦТВО
«БІЛИЙ ТИГР»

po-press@ukr.net

www.white-tiger.com.ua

 vk.com/whitetigerpress

 facebook.com/whitetigerpress